

ԻՐ ԴԱԳԱՂԻՆ ԱՌՁԵՒ

Մեծութիւն մըն է որ կը փշրուի յանկարծ ազգային կեանքի իրականութեան մէջ՝ որքան անակնկալ նոյնքան աղիտաւոր մահովը պատկառելի ու մեծարժէք հոգևորականին, որ Հայ Եկեղեցւոյ ներկայի ամենէն կարևոր սիւներէն մին և անոր նուիրապետութեան ստոյգ փառքը եղաւ:

Կիլիկեան Աթոռն ու նորակազմ Դպրեվանքը, որոնք դեռ հազիւ եօթն ամիսներ առաջ ծանր ցնցումի ենթարկուած էին ողբացեալ Շահէ արքեպիսկոպոսի նման մտաւորապէս և բարոյապէս բարձրօրէն օժտուած վաստակաւորի մը վախճանումովը, հիմակ իրենց հիմերէն նոյն իսկ կը սարսիս այն հարուածին տակ, որ կ'իջնէ՝ իրենց Սիսի նախակայքէն այնքան ցաւաղին պայմաններու մէջ դուրս նետուած՝ բայց յետոյ հանգամանքներու իրապէս բարեբաստիկ դասակարգումով մը՝ Լիբանանի զեղածիծաղ մէկ ափուռքին վրայ տեղաւորուած եւ շուտով բարգաւաճած այդ հաստատութեանց վրայ:

Այսպիսի մորմոքեցնող պատահարներու առջև՝ բնական է որ միտքը ինքնաբերաբար կը տարուի անոնց շարժառիթին և հետևանքներուն հետաքննութեան. — Ի՞նչ էր արդեօք պատճառը այս երկու այնքան կարևոր ոյժերուն ա՛յնքան կարճ ժամանակի մէջ այսքան յանկարծական այդ շփումին. սոսկ կլիմայակա՞ն, առողջակա՞ն, տնտեսակա՞ն միայն թէ նաև հանրային և հոգեկան դժուարութիւններ: Դիւրին չէ անշուշտ այժմ իսկ արտայայտուիլ այս մասին, իրենց դեռ նոր փակուած հոգակոյտներուն առջև: Բայց, աւելորդ չլլայ դիտել զէթ անցողաբար թէ, ի նկատի ունենալով ծայրայեղօրէն չարախոնջ աշխատանքի այն վիճակը, որուն՝ եռանդուն սրտիւ անձնատուր եղած էին երկուքն ալ, իսկապէս խոնաւ և տօթակէզ այդ ափերուն վրայ, նիւթապէս եւ բարոյապէս ո՛չ այնքան հեշտ և նոյն իսկ բաւարար պայմաններու մէջ, որոնք անհրաժեշտ էին սակայն այդպիսի գործ մը հիմնաւորելու և կազմակերպելու շրջանին մասնաւանդ, անհաւանական չէ որ յիշուած այդ բոլոր շարժառիթները դաւակցած ըլլան իրարու՝ գործը յանգեցնելու համար այս տխուր վախճանին:

Իսկ թէ ի՞նչ պիտի լինի հետևանքը այս ահաւոր դժբախտութեան՝ մասնաւորաբար ա՛յն դաշտին մէջ, որուն՝ այնքան նուիրեալ մշակներէն եղան երկուքն ալ, դժուար է որ, երբ սիրտերը դեռ արիւն կուլան հոն՝ սուզի և շրջաւորումի այս տառապալից օրերուն, մարդիկ կարենան որոշապէս մտածել նոյն իսկ մօտաւոր ապագայի հնարաւորութեանց մասին:

Կան սակայն երկու գլխաւոր կէտեր, որոնք չեն ներեր բոլորովին յուսահատական գտնել կացութիւնը:

Ասոնցմէ առաջինը այն է որ ծերունի հայրապետը, Վեհ. Տ. Սահակ կաթողիկոս, որ բուն տէրն է Աթոռին, և որ՝ Կիլիկիոյ աղէտքէն ետքը՝ ինքն իսկ եղաւ իսկական տենչացողն ու երկնողը հայրապետանոցի կազմակերպութեան

զաղափարին, թէև մերձ իննամամեայ այժմ, բայց կը պահէ դեռ բարեբախտաբար մարմնոյ և մաքի ոյժ՝ խորհելու համար լաւագոյն տնօրինութեան մը մասին: Երկրորդ, հոգելոյս Բարզէն Վեհի շանքերով ստեղծագործուած և Շահէ Սրբազանի ճիզերով գեղակերտուած ձեռնարկներուն, կ'ուզենք ըսել կաթողիկոսարանին և դպրանոցին, տպաւորութիւնը այնքան շինիչ է եղած ամբողջ ժողովուրդին վրայ, որ զրեթէ աներկեան է թէ ամէնքը պիտի փափաքին ի զին ամէն գոհողութեան օգնել իրենց պեփառ հովուապետին՝ անգամ մըն ալ ծաղկեցնելու համար այն գետինը, ուր, մինչև երէկուան վիճակին հասցնելու համար զայն՝ այնքան արցունք և քրտինք թափուեցան, սիրոյ և խնամքի մեծագոյն նուիրումներով:

Յանուած, ոռոգուած և մշակուած այդ դաշտը, թէև այժմ խորշակահար յանկարծ, առողջ արմատներ կը ծածկէ իր ծոցին մէջ. քիչ մը արև ու անձրև, հոգածութիւն և գուրգուրանք, շուտով պիտի ժպտեցնեն անոր վրայ մաքուր ծիլերու բազմութիւնը, որոնք այժմ արցունքով ցողաթուրմ, բայց լեցունկ են կեանքով. երկու նորընծայ վարդապետները, հինգ սարկաւազները և քսանի չափ ժառանգաւորներն են անոնք:

Իրենց հետ են երկու հանգուցեալներուն ձեռքով ընտրուած ուսուցիչներ. հոն է նորայր վարդապետ, հոգելոյս Գուրեան Սրբազանի և Բարզէն Վեհին Երուսաղէմի աշակերտներէն, երկու տարիներ ևս Լոստոնի Քինկա Գօլէճի համալսարանին ուսմանց հետևած հոգևորական մը՝ համեստ երևոյթին տակ մը տաւաղական լուրջ կարողութիւններով, զորս ջերմօրէն գնահատած էր ողբացեալ Վեհը, վերջին տարւոյ ընթացքին:

Նորայր Վրդ. բախտաւոր է իրեն հետ ունենալով Պ. Բիւզանդ եղիպեանի նման ընտիր դաստիարակ մը և զիտուն զուլիս մը, որ իր ուսուցչական կարողութիւններուն կը միացնէ դիւանական կարգուսարքի և յարաբերութեանց փորձառութիւն. համալսարանական է Զուլիցերիայէն, ունի զբական շնորհ ևս. Անթիլիասի առաջին տարիներէն լծուած է գործին, և մեծապէս գնահատուած և սիրուած թէ՛ Շահէ Սրբազանէ և թէ՛ մանաւանդ Բարզէն Վեհէն, մինչև իր ոգևարքի վերջին պահը: Դիւրութիւն չունինք յանուանէ հոս յիշելու միւս ուսուցիչներն ալ, բայց զիտենք թէ ամէնքն ալ խղճմտօրէն ընտրուած կրթական մշակներ եղած են: Գործին կրթական կազմին մասին այս է մեր զիտցածն ու տեսածը:

Գալով վարչականին, այսինքն բուն Հայրապետանոցի կազմին, արդարութիւն միայն պիտի ըլլար ըսել թէ մեքենան կազմուած և լարուած է արդէն, Տ. Սահակ Վեհափառի հաւանութեամբ և իր հոգելոյս թոռակցին աշխատութեամբ ծրագրուած կանոններու համաձայն: Զեռք մը և քիչ մը իւր միայն պէտք է, դարձնելու համար այդ մեքենան. պահէ՛ Աստուած ծերունի Հայրապետին կեանքը. Աթոռակցի հարցը դեռ յետաձգելով ատենի մը համար, անհրաժեշտ է գլուխին մօտ դնել գործօն բազուկ մը, որ, իբրև կաթ. փոխանորդ կամ փոխ-վանահայր, վարէ Աթոռին ներքին գործերը, ըստ հրահանգաց Աթոռատէր Վեհին:

Կը դնենք այստեղ այս քանի մը մանրամասնութիւններն ու նկատողութիւնները, լուսարանելու, և, եթէ կարելի է, ամօքելու համար դառն կսկիծէն շփոթուած հանրային զգացումը, և կը փափաքինք յուսալ թէ կիլիկեան աթոռին հինգ թեմական շրջաններու ժողովները, որոնց ամենուն կողմէ ողբացեալ կաթողիկոսին դազողին շուրջ ցուցուած խոր վիշտը սփոփանքով միայն դիտուեցաւ ամէնքէն, պիտի ընեն իրենց բովանդակ կարելին, սկսուած զործը, իր երկու ուղղութեանց վրայ ևս, շարունակելու համար ըստ արժանւոյն։ Կը սիրենք մտածել նոյնպէս թէ կիլիկեան այդ թեմերու սրբազան արքեպիսկոպոսունք եւ եպիսկոպոսունք, որնէ աստեղէ աւելի աննկատ համբարշտութեամբ և անկաշկանդ հայեցողութեամբ՝ պիտի ջանան իրենք նախ սիրոյ և արդարութեան օրինակ հանդիսանալ ամէնուն, եղբայրօրէն և որդիաբար խմբուելով իրենց Հոգևոր Տիրով և Հօր շուրջը։

Գործ մը կայ հոգ շինուած՝ մաքուր և բարի ձեռքերէ։ Բախտէն զարնուած, արհաւիրքներէ հալածական, բայց Աստուծոյ առաջնորդութեամբը նոր և երջանիկ հայրենիքի մը մէջ ապաստան դտած և հազիւ ուշքի եկած ժողովուրդի մը, կիլիկեայութեան, հոգևոր և բարոյական վերականգնութեան գործին ամենէն կարևոր մասերէն մին է ան. պէտք չէ քանդուի, պէտք չէ աղճատուի, պէտք չէ հովերուն թողուի ան. Զայս կ'անկնկալէ և կը պահանջէ ազդին խղճմանը՝ կիլիկեան թեմերու ազգային իշխանութեան եկեղեցական և աշխարհական մարմիններու բարեխղճութենէն։

Ասիկա՛ կը պահանջէ նաև, ամէն բանէ աւելի յարգանքը յիշատակին հանդուցեալ հայրապետին, որ, թէև արքուակիցի համեստ տիտղոսին տակ եւ մասնաւոր կաթողիկոսութեան երկրորդական դերքի մը վրայ, ապրեցաւ, զործեց և իր կեանքը արդիւնաւորեց իրապէս Անժ կաթողիկոսի մը արժանիքներով, իբրև ստոյգ մեծութիւն մը, իբրև ճշմարտապէս մեծ ներկայացուցիչ մը Հայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական շրջութեան։

* * *

ԱՌԱՅՏՐԻ ԵՒ ՄՅԱԵՌՈՒՄԻ ՑՈՒՐՆԵՐ

Հ Ր Ա Ժ Ե Շ Տ Ն ԵՐ Ը

Ա՛խ, ա՛յսպէս ուրեմն շինուած է կեանքը՝ փախուտ ամէն բաներէ, չըմտելանք, որոնք կը կորուսին միջոցին կամ մահուան հետաւորութեան մէջ։ Ի՞նչ փոյթ, սակայն. հերիք է որ սէրը, հերիք է որ Աստուած մնայ մեզի։ Ու միթէ միջոց մը չէ՞ ասի աւելի խորունկ ուրախութեամբ զգալու Աստուծոյ յաւիտեականութիւնը և յաւերժութիւնը սէրերու։ Այո՛, հաւատա՛նք այս յաւիտեականութեան. մերի՛նը ընենք զայն, իբրև մեր բարին։ Յիսուս ինքն է երաշխաւորը՝ անոր իսկապէս մերինը լինելուն, և մեր՝ անոր համար եղած լինելուն։ Լուրջ ըլլանք ինչպէս սէրը, ամենէն լուրջ զգացումներուն։ Մեր կեանքը սիրոյ կեանք մը պիտի չըլլար, եթէ չըլլար լուրջ, հաստատուն, օգտակարապէս կիրարկուած, խնամով անտեսուած։ Զկայ աւելի լաւագոյն անտեսութիւն ժամանակի, ոյժի և հարստութեան՝ քան սէրը։ Անօգուտ ցաւերէն, տարտամ տենչանքներէն և փառասնէյ յոյսերէն շատ աւելի լաւ է ան. Բայց չափազանց խիստ պիտի լինէինք մենք մեզի հանդէպ, և անհաւատարիմ՝ մեր իսկական զգացումներու վերաբերմամբ, եթէ մենք մեզի արգիլէինք մշակել մեր յիշատակները, մանաւանդ անոնք՝ որոնց բուրմունքը այնքան կենդանաբար է, որքան անոյլ։

Ա. Ա.